

РОЛЬ ЗАСОБІВ МЕДИЧНОГО ЗАХИСТУ У ЗБЕРЕЖЕННІ ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ ТА ВІЙСЬКОВОГО КОНТИНГЕНТУ В УМОВАХ ВІЙНИ

**Швець А.В.¹, Печиборщ В.П.¹, Майданюк В.П.², Волянський П.Б.³,
Печиборщ О.В.⁴, Волянський О.П.⁵, Добровольська Н.А.³,
Федоренко Т.В.², Горіщак С.П.²**

¹Українська військово-медична академія

²Одеський національний медичний університет

³Державна наукова установа «Центр інноваційних медичних технологій
Національної академії наук України»

⁴Головний військово-медичний клінічний центр (Центральний клінічний
госпіталь Державної прикордонної служби України)

⁵Національний університет охорони здоров'я України імені П.Л. Шупика
e-mail: 411maidanyuk@ukr.net

THE ROLE OF MEDICAL PROTECTIVE EQUIPMENT IN LIFE AND HEALTH PRESERVING OF POPULATION AND MILITARY PERSONNEL IN WARTIME

**Shvets A.V.¹, Pechyborshch V.P.¹, Maydanyuk V.P.², Volianskyi P.B.³,
Pechyborshch O.V.⁴, Volianskyi O.P.⁵, Dobrovolska N.A.³, Fedorenko T.V.²,
Gorishchak S.P.²**

¹Ukrainian Military Medical Academy

²Odessa National Medical University

³State scientific institution "Center of Innovative Medical Technologies of the
National Academy of Sciences of Ukraine"

⁴Main military Medical Clinical Center (Central Clinical Hospital of the State Border
Guard Service of Ukraine)

⁵P.L. Shupyk National Healthcare University of Ukraine

Authors information

Швець А.В. <https://orcid.org/0000-0002-9461-7129>

Печиборщ В.П. <https://orcid.org/0000-0003-4598-9644>

Майданюк В.П. <https://orcid.org/0000-0002-3351-1515>

Волянський П.Б. <https://orcid.org/0000-0003-4149-0010>

Печиборщ О.В. <https://orcid.org/0000-0002-4985-3069>

Волянський О.П. <https://orcid.org/0009-0000-2741-448X>

Добровольська Н.А. <https://orcid.org/0000-0003-3444-1245>

Федоренко Т.В. <https://orcid.org/0009-0009-3341-8589>

Горіщак С.П. <https://orcid.org/0000-0002-5585-6370>

Summary/Резюме

The purpose of the study is to assess the role of first aid kits in providing pre-medical and emergency medical care to the civilian population and military personnel under combat conditions. The study used regulatory and legal acts governing the use of medical protective equipment. Analytical, bibliographical, logical methods and the method of system analysis and system approach were used. The advantages of using first aid kits for providing emergency medical care to casualties in both safe zones and combat zones have been established. The feasibility of using first aid kits in the management of emergency situations has been evaluated

and substantiated. A promising existing nomenclature of medical first aid kits has been identified. Implementing new nomenclatures when equipping first aid kits for pre-medical, urgent, and emergency medical care in tactical medicine will significantly improve the timeliness, accessibility, and completeness of care, increase the survival of wounded and sick individuals in combat zones and hard-to-reach areas, and bring them closer to European and global standards.

Keywords: *medical first aid kits, prospects for improvement, pre-medical care.*

Мета дослідження — оцінити роль аптечок під час надання домедичної та невідкладних заходів екстреної медичної допомоги цивільному населенню та військовому контингенту в умовах бойових дій. У дослідженні використані нормативно-правові акти, що регламентують використання засобів медичного захисту. Застосовані аналітичний, бібліографічний методи та метод системного підходу та аналізу. Встановлено переваги використання аптечок надання невідкладної медичної допомоги постраждалим у зоні безпеки та зоні бойових дій. Оцінено та обґрунтовано доцільність використання аптечок в процесі ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій. Визначено перспективну наявну номенклатуру медичних аптечок. Впровадження нових номенклатур при комплектуванні аптечок в процесі надання домедичної допомоги та невідкладної і екстреної медичної допомоги в діяльності тактичної медицини істотно підвищить своєчасність, доступність і повноту її надання, підвищить виживаність поранених і хворих у зонах бойових дій і важкодоступних місцях, наблизить їх до європейських і світових стандартів.

Ключові слова: *аптечки медичні, перспективи удосконалення, домедична допомога.*

20 травня 2015 року у Верховній Раді України відбулися парламентські слухання на тему «Про Військово-медичну доктрину України», в яких взяли участь народні депутати України, представники органів державної влади, місцевого самоврядування, громадських, міжнародних і благодійних організацій, посольств іноземних держав, провідні науковці та експерти. Ці парламентські слухання стали складовою процесу громадського обговорення питання щодо необхідності прийняття та запровадження Військово-медичної доктрини України [1].

У рамках вищевказаного заходу було наголошено, що держава повинна розпочати будувати комплексну систему забезпечення населення від загроз життю й здоров'ю, а також вирішення нагальних життєвих питань людей, які вже постраждали.

Військово-медична доктрина — це система поглядів і знань, яка дозволяє врятувати життя військових і цивільних громадян в мирний і військовий час, в якій кожен громадянин усвідомлює свій обов'язок перед державою, точно знає власне місце в механізмі спільних дій і стає свідомим професійним, освіченим волонтером, який працює в чіткій системі координат.

Створення сучасної Військово-медичної доктрини є нагальною потребою, і це наочно підтверджують статистичні дані щодо частки придатних до військової служби, наші втрати серед військових і цивільного населення в зоні АТО, структура поранень, від яких гинуть військовослужбовці.

Також у рамках заходу було наголошено, що досвід застосування Збройних сил України в антитерористичній операції (АТО) виявив ряд суттєвих проблем в медичному забезпеченні, що пов'язані з багатьма складовими, які негативно вплинули на своєчасне надання медичної допомоги пораненим, їх евакуацію та лікування. Однією з найважливіших проблем є відсутність уніфікованих індивідуальних засобів медичного захисту.

Крім того наголошено, що головним принципом ізраїльської військової медицини є порятунок життя кожного військовослужбовця. Це потрібно не лише з позиції людяності. Солдати не бояться ризикувати своїм життям, якщо вони знають, що Уряд Ізраїлю зробить все можливе для того, щоб не допустити їхньої загибелі.

Військово-медична доктрина Ізраїлю базується на трьох основних засадах.

Перша — це поєднання військових та

цивільних медичних послуг.

Друга — виділення коштів з бюджету для забезпечення військових медиків найкращими засобами та обладнанням з усіх, що існують у світі.

І третя — це максимально наближене до поля бою надання медичних послуг [1].

Протягом останніх одинадцяти років Україна перебуває у стані воєнного конфлікту внаслідок агресії. Особливо актуальним питанням забезпечення населення та військових аптечками для надання домедичної (само- і взаємодопомоги) на місці події чи у зонах бойових дій є наявність укомплектованих аптечок і теоретичних знань та практичних навичок у поранених (постраждалих) та в оточуючих осіб [1].

Щоденні артилерійські та ракетні обстріли, застосування ворогом бойових безпілотних літальних апаратів (камікадзе), бомбардування міст і сіл під час повномасштабної війни докорінно актуалізували надання домедичної та невідкладних заходів екстреної медичної допомоги цивільному населенню. На повісті дня державної політики у збереженні життя та здоров'я населення стало питання володіння теоретичними знаннями та практичними навичками надання домедичної допомоги та наявності аптечок укомплектованих відповідно до стандартів.

Нині надзвичайно важливим фактором, який забезпечує повноцінне надання домедичної допомоги та невідкладних заходів екстреної медичної допомоги цивільному населенню та захисникам України є систематичне поповнення цих аптечок у кожного громадянина та військовослужбовця, а в масштабі держави — наукове обґрунтування складу цих аптечок відповідно до вимог національних та міжнародних стандартів.

Метою дослідження є оцінка ролі аптечок під час надання домедичної та невідкладних заходів екстреної медичної допомоги цивільному населенню та військовому контингенту в умовах бойових дій.

За ствердженням військових медиків НАТО, приблизно 20 % поранених солдатів помирають під час бою, з них 90 % помирають до того, як отримають допомогу в медичному закладі (Bowen and Bellamy,

1998). Щоб їх врятувати, медичну допомогу слід надавати негайно і в необхідному обсязі. Після травматичних поранень у більшості випадків смерть настає внаслідок крововтрати, яка призводить до гіповолемічного шоку, зменшення об'єму циркулюючої крові та поліорганної недостатності [2].

У посібнику «Основні принципи тактичної допомоги пораненим у бою» (Army Tactical Combat Casualty Care, TCCC) [3] структуровано основні причини смерті поранених (проникаюча (пенетруюча) травма голови 31 %; травма тулуба, яка не підлягає хірургічній корекції 25 %; травма, яку потенційно можна було б прооперувати 10 %; кровотеча з ран кінцівок 9 %; травми, що призводять до каліцтва, внаслідок вибуху 7 %; напружений пневмоторакс 5 %; проблеми з дихальними шляхами 1 %; наслідки інфекції, ускладнення шоку та катастрофічної кровотечі 12 %. Приблизно 15 % цих втрат, що настали до госпіталізації пораненого до медичного закладу, можна було б запобігти, якби відразу були вжиті необхідні заходи: зупинка масивної кровотечі, відновлення прохідності дихальних шляхів, накладення герметичної пов'язки при відкритому пораненні грудної клітки, усунення напруженого пневмотораксу за допомогою декомпресійної голки і, за можливості, дренирування грудної клітки.

Досвід медичного забезпечення військ під час збройних конфліктів свідчить про те, що, найбільш частими причинами смерті від поранень, яких можна було запобігти, є крововтрата — 60 %, пневмоторакс — 30 %, обструкція дихальних шляхів — 5 %, інші причини — ще 5 % [4]. Також наведені дані свідчать, що близько 20–25 % загиблих на полі бою та ранніх ЕМЕ потенційно могли жити і померли через відсутність або несвоєчасне чи неякісне надання медичної допомоги.

Аналізуючи клініко-морфологічні та патофізіологічні зміни в організмі поранених з'ясовано, що перший пік летальності приходить саме на час поранення, коли смерть настає протягом перших секунд або кількох хвилин після поранення, що обумовлено тяжкістю ушкоджень життєво важливих органів, таких як мозок, серце, крупні кровоносні судини. У більшості випадків такі ушкодження фатальні, проте гра-

мотне надання медичної допомоги, швидко розпочате безпосередньо на місці поранення, може врятувати частину поранених. У цей період гине близько 60 % поранених.

Другий пік летальності припадає на проміжок часу від кількох хвилин до першої години з моменту поранення, коли частота летальних наслідків може бути зменшеною за рахунок зупинки зовнішньої та внутрішньої кровотечі, відновлення об'єму циркулюючої крові та відновлення перфузії тканин, профілактики та лікування вентиляційної, гемічної та тканинної гіпоксії шляхом відновлення прохідності верхніх дихальних шляхів та проведення штучної вентиляції легенів [3].

Несвоєчасне надання домедичної допомоги значно підвищує ризик смерті, особливо у випадках, коли потрібне швидке втручання, як при зупинці кровотечі, серцевому нападі або травмі. Своєчасна домедична допомога, надана до прибуття екстрених служб, а бойового медика в бойових умовах може врятувати життя, зменшити тяжкість наслідків та покращити загальний прогноз.

Наявність аптечки забезпечує повноцінне надання домедичної допомоги.

Домедична допомога — це перша допомога, яка надається на місці події чи поранення до прибуття медичного персоналу чи бойового медика. Своєчасне та правильне надання домедичної допомоги із застосуванням засобів медичного захисту рятує життя. Навіть якщо смерть не настає, несвоєчасна домедична допомога без застосування засобів медичного захисту може призвести до тривалого відновлення та інвалідності.

Застосування засобів медичного захисту в процесі надання домедичної допомоги може забезпечити життєво важливі функції організму до прибуття професійної медичної допомоги, що значно збільшує шанси на виживання.

Водночас відсутність аптечки чи навіть підручних засобів зупинки кровотечі особливо з великих судин, може призвести до смертельного наслідку протягом кількох хвилин.

Загалом, надання домедичної допомоги без застосування засобів медичного

захисту є серйозним фактором ризику, який може призвести до летальних наслідків та збільшити тяжкість наслідків невідкладних станів.

Таким чином наявність індивідуальних аптечок та високий рівень теоретичних знань та практичних навичок у військовослужбовців і бойових медиків забезпечують максимально наближене до поля бою надання медичних послуг у повному обсязі.

З метою надання своєчасної домедичної допомоги постраждалому в повному обсязі аптечка має бути відповідно укомплектована. Аптечки за своїм призначенням доцільно розподілити на домашні, офісні, автомобільні, військові та інші.

Існують уже зібрані аптечки, до яких входить необхідний набір медикаментів для надання першої допомоги вдома. Також можна придбати спеціалізовані аптечки для:

- дітей (особливо актуальна, якщо в будинку є новонароджений. До її складу мають входити газовідвідні трубки, сорбенти та жарознижувальні препарати з можливістю дозування за віком малюка);
- спортсменів (необхідний лікувальний набір збирають з урахуванням підвищеного ризику пошкодження опорно-рухового апарату);
- робітників підприємства (включає великий асортимент перев'язувальних матеріалів і медикаментів відповідно до ризиків, що виникають на виробництві);
- автомобілістів (використовується при виникненні непередбачуваних випадків дорозі (травма, головний біль, блювота, нудота);
- військовослужбовців в зоні бойових дій (включає асортимент перев'язувальних матеріалів і медикаментів відповідно до ризиків, що виникають під час бойових дій).

Аптечки першої допомоги збирають у різних комплектації. Це готові рішення, розроблені лікарями. До їх складі потрібне включення ліків і матеріалів в оптимальній кількості. За необхідності аптечку можна доповнити спеціальними компонентами.

Зважаючи на воєнний стан та щоденні обстріли та бомбардування мирних міст і сіл

України доцільно зупинитися на домашній аптечці. В цих умовах вона є обов'язковим елементом для кожної людини та родини. Аптечка допомагає своєчасно надати першу допомогу в разі нескладних травм, раптових хвороб або в екстрених ситуаціях, коли потрібно поліпшити стан до приходу лікаря. Але щоб швидко знайти необхідні ліки, перев'язувальний матеріал або медичний прилад, усе має бути на своїх місцях. Особливо це важливо в критичні моменти, коли рахунок часу йде на хвилини.

Аптечка, яка зберігається вдома, має складатися з обов'язкового набору медикаментів з урахуванням можливих потреб усіх членів сім'ї. Наприклад, для дітей потрібні спеціальні лікарські препарати в меншому дозуванні, ніж для дорослих. За наявності хронічних захворювань серцевої, нервової, травної або ендокринної системи, необхідний стратегічний запас медикаментів.

Які необхідні ліки в домашній аптечці мають бути? Це препарати першої медичної допомоги та для усунення симптомів легких захворювань (застуди, алергічної реакції, метеоризму, діареї, температури, серцевого нападу). Також до складу домашньої аптечки потрібно включити медикаменти для надання екстреної допомоги, які допоможуть підтримати стан людини, доки не прийшов лікар або немає часу бігти в аптеку.

Домашня аптечка в кожній сім'ї має різний склад і набір ліків. Все залежить від індивідуальних захворювань, наявності в домі дітей, літніх людей або людей після операції. Особливо ретельно до організації аптечки необхідно підійти людям, які проживають у сільській місцевості, далеко від цілодобових аптек і медпунктів. Важливо регулярно контролювати вміст «контейнера здоров'я», міняти на нові протерміновані або зіпсовані препарати, щоб ними випадково не скористалися члени сім'ї.

Домашня аптечка на всі випадки життя, укомплектована належним чином, може ефективно і швидко реагувати на травми або надзвичайні ситуації.

Список необхідних ліків, які мають бути в домашній аптечці є наступним. Лікарські засоби: знеболюючі, жарознижу-

ючі, від болю в горлі та кашлю, ліки від горла, препарати від кашлю, засоби від нежитю, алергічного нежитю, нежитю під час ГРВІ, для очищення та зволоження слизової носа, протиопікові та ранозагоювальні, антигістамінні, від печії, сорбенти, протидіарейні, пробіотики та ферменти, засоби для регідратації, від закрепу, від болю в серці, для зниження артеріального тиску, від болю в суглобах та м'язах, антисептики.

Крім ліків, у домашній аптечці мають бути вимірювальні прилади: тонометр (для вимірювання тиску), електронний термометр. Якщо в сім'ї є діабетик, потрібен глюкометр для контролю рівня цукру в крові [5].

З огляду на триваючий повномасштабний воєнний конфлікт в Україні актуальним питанням є екіпірування військовослужбовців в зоні бойових дій. До його складу входять: аптечка, зброя, набої, спеціальні засоби для ближнього бою з противником, прилади для зв'язку, недоторканий запас. Тобто це те найпотрібніше, що має бути у кожного військовослужбовця. І тут необхідно конкретизувати номенклатуру медичних засобів, які обов'язково мають бути в індивідуальній аптечці військового Збройних сил України.

Під час виконання бойових завдань пораненим (травмованим) військовослужбовцям на полі бою на догоспітальному етапі виникає нагальна необхідність надати своєчасну та якісну домедичну допомогу у повному обсязі, що забезпечується відповідними засобами укомплектованої індивідуальної аптечки воїна. Індивідуальна аптечка для військових містить переважно засоби для надання допомоги тим, хто отримав травми та поранення під час бою, де у більшості випадків надається домедична допомога (само- і взаємодопомога). З ліків у ній передбачено лише наявність антибіотиків, жарознижувальних та знеболювальних.

Військова аптечка — це зручний підсумок із такими характеристиками: водонепроникний, захисного кольору, відривний (або невідривний), зі зручними слотами для компактного й ергономічного зберігання засобів.

Водночас завдання щодо надання

медичної допомоги пораненим та хворим військовослужбовцям в зоні бойових дій покладається на тактичних медиків. Військові медичні сумки тактичних медиків укомплектовані ліками, перев'язувальними матеріалами, хірургічними інструментами, засобами захисту й особистої гігієни, засобами іммобілізації та протоколами надання невідкладної медичної допомоги.

Важливим фактором в процесі комплектування індивідуальної військової аптечки для військовослужбовця є її не перевантаження і дотримання вимог щодо балансу між найнеобхіднішим, додатковими засобами та зайвою масою.

Базовий вміст індивідуальної військової аптечки наступний:

- медичні рукавички. Під час надання допомоги ймовірний контакт із кров'ю. Щоб уникнути захворювань, які таким шляхом передаються (вірусні гепатити, ВІЛ/СНІД), важливо спочатку одягнути рукавички. В червоній зоні, звісно, це зробити майже неможливо, проте в інших випадках — обов'язково;
- антибіотики, жарознижувальні, препарати для знеболення;
- джгут-турнікет. У кожного військового має бути з собою два: один в аптечці, другий — у спеціальному підсумку. Засіб для зупинки кровотечі — спеціальний бинт, просочений гемостатичним засобом, що пришвидшує згортання крові. Він використовується на ділянках, де накласти турнікет неможливо;
- атравматичні ножиці для розрізання одягу та взуття;
- бинт;
- перев'язувальний пакет;
- лейкопластир на нетканій основі;
- термоковдра. Виготовлена з міцного матеріалу з алюмінієвим напиленням, вона відбиває 80 % інфрачервоного (теплового) випромінювання. Нею накривають пораненого, щоб уберегти від переохолодження. Іноді її можна використати для транспортування військовослужбовця;
- щиток для захисту ока. Фіксує травмоване очне яблуко.
- карта пораненого. Ламінована карта

стандартного вигляду для позначення місць поранення та деталей надання першої допомоги.

- перманентний маркер для позначення часу на турнікеті та заповнення (хоча б схематичного) карти пораненого.
- назофарингеальний повітропровід — еластична силіконова трубка, яку вставляють у ніс, якщо горло непритомної людини заблоковане. Цей засіб виконує функцію каналу для дихання. Щоб не травмувати слизову оболонку, під час встановлення повітропроводу треба скористатися лубрикантом, який іде в комплекті.

Це список загальних засобів. Якщо військовослужбовець має певні особливості здоров'я, відповідні засоби мають бути додані до складу військової аптечки першої допомоги. Зазвичай вміст військової аптечки компактно вкладають в надійний підсумок для медичних засобів.

Військовослужбовець може отримати не одне поранення, тому кількість перев'язувальних матеріалів і кровоспинних засобів можна подвоїти. Ще до комплектації військової аптечки іноді додають: компресійний биндаж розміром 4 чи 6 дюймів — простий у використанні засіб для зупинки кровотечі. Військовослужбовець може скористатися ним навіть однією рукою. Биндаж можна накласти на будь-яку частину тіла. Стропоріз — інструмент, який може розрізати все: стропи, ремені, канати тощо. Декompресійну голку, щоб зробити прокол між ребрами при напруженому пневмотораксі. Врахуйте, що цю маніпуляцію бажано довірити людині хоча би з мінімальною медичною підготовкою. Оклюзійні пов'язки, котрі накладають при проникаючому пораненні грудної клітини. Це повний комплект препаратів і засобів, який допоможе врятувати життя та зберегти здоров'я військовослужбовця.

Є й засоби, яким в аптечці військовослужбовця не місце. Це джгут старого зразка. Він часто рветься, накладати його складно, послаблювати незручно. Через ці недоліки є ризик втрати кінцівки. Знеболювальні препарати зі сильною дією (налбуфін, бутерфанол). Вони мають серйозні побічні ефекти, які можуть погіршити стан

пораненого, а передозування взагалі може стати причиною смерті. Гемостатичний засіб у форматі порошку. Ним неможливо скористатися, коли координація рухів порушена.

Щоб не ризикувати життям і здоров'ям військових, краще комплектувати аптечку сучасними перевіреними засобами. Необхідно вчити людей ними користуватися, тому що без відповідних умінь користь аптечки буде мінімальною [6].

Наказом Міністерства оборони України від 24.07.2024 № 506 «Про затвердження Переліків лікарських засобів та медичних виробів, якими забезпечується особовий склад сил безпеки і сил оборони для надання тактичної догоспітальної допомоги» регламентовано Перелік лікарських засобів та медичних виробів, якими забезпечується особовий склад сил безпеки і сил оборони в складі аптечок медичних загальновійськових індивідуальних (АМЗІ) (табл. 1 і 2) [7].

Відповідно до IFAK (Individual First Aid Kit) [9] — це особистий медичний набір або аптечка, що відповідає стандартам НАТО, і є необхідною складовою спорядження будь-якого військовослужбовця. Український еквівалент такого набору називається «аптечка тактична ІНАП ЗСУ» і практично є аналогом західного IFAK.

Як український, так і західний варіанти аптечок НАТО типу IFAK не призначені для довготривалого або медикаментозного лікування, оскільки в них відсутні необхідні медикаменти. Такі набори мають лише одну мету — забезпечити негайну допомогу в перші се-

кунди після поранення, ліквідувати критичні наслідки (наприклад, масивну кровотечу) і тим самим збільшити шанси на виживання.

Тактична аптечка (IFAK) — це комплект медичних засобів і інструментів, призначений для надання першої допомоги на полі бою або в екстрених ситуаціях.

Тактична військова аптечка стандарту IFAK (Individual First Aid Kit) — це індивідуальний набір медичних засобів, призначений для надання першої допомоги в умовах бойових дій. IFAK розроблений для швидкого реагування на критичні поранення, такі як масивна кровотеча, і має на меті збільшити шанси на виживання пораненого.

Основними компонентами IFAK є:

- джгут-турнікет (для зупинки кровотечі з кінцівок);
- компресійний бандаж (для накладання пов'язок на рани);

Таблиця 1

Перелік лікарських засобів та медичних виробів, якими забезпечується особовий склад сил безпеки і сил оборони в складі аптечок медичних загальновійськових індивідуальних (АМЗІ)

№ з/п	Найменування	Одиниця виміру	Кількість
I. Лікарські засоби¹			
1.	Парацетамол, тверда пероральна форма	мг	1000
2.	Мелоксикам, тверда пероральна форма	мг	15
3.	Моксифлоксацин, тверда пероральна форма або левофлоксацин, тверда пероральна форма	мг	400 або 500
II. Медичні вироби			
4.	Засіб для зупинки кровотечі механічний вороткового типу	шт.	2
5.	Бинт тампонувальний кровоспинний з хімічною речовиною гемостатичною завдовжки від 1,5 м та завширшки від 7 см	шт.	2
6.	Бинт марлевий пресований завширшки від 10 см, завдовжки від 3,5 м	шт.	2
7.	Бандаж еластичний з абсорбуючим та компресійним елементами завширшки від 14 см	шт.	1
8.	Комплект оклюзійних пов'язок (наліпок) на гелевій основі ²	пара	1
9.	Термоковдра на поліетиленовій основі завширшки від 160 см, завдовжки від 210 см	шт.	1
10.	Захисний жорсткий щиток на око	шт.	1
11.	Рукавички медичні оглядові нітрилові нестерильні (розмір М та L)	пара	2
12.	Лейкопластир на тканинній основі завдовжки 3-5 м, завширшки 3-5 см	шт.	1
13.	Ножиці для розрізання одягу і взуття (атравматичні) завдовжки від 18 см	шт.	1
III. Інше			
14.	Маркер водостійкий для нанесення інформації синього або чорного кольору	шт.	1
15.	Картка постраждалого (встановленого зразка)	шт.	1
16.	Сумка-укладка медична	шт.	1

Примітки:

-1 Лікарські засоби можуть комплектуватися безпосередньо перед видачею сумок-укладок медичних військовослужбовцям (співробітникам).

-2 Пара оклюзійних торакальних пов'язок (наліпок) на гелевій основі включає 2 наліпки з клапаном або одну наліпку з клапаном та одну — без клапана.

Таблиця 2

Перелік лікарських засобів та медичних виробів, якими забезпечується особовий склад сил безпеки і сил оборони в складі аптечки автомобільної загальновійськової (ААЗ)

(наказ Міністерства оборони № 296 від 09.05.2025 «Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Міністерства оборони України»[8])

I. Медичні вироби

№ з/п	Найменування	Одиниця виміру	Кількість
I. Медичні вироби			
1.	Засіб для зупинки кровотечі механічний вороткового типу	шт.	2
2.	Бинт тампонувальний кровоспинний з хімічною речовиною гемостатичною завдовжки від 3 м та завширшки від 7 см	шт.	2
3.	Комплект оклюзійних пов'язок (наліпок) на гелевій основі ¹	пара	1
4.	Бинт марлевий з обробленими краями завширшки від 10 см, завдовжки від 3,5 м	шт.	2
5.	Бандаж еластичний з абсорбуючим та компресійним елементами завширшки від 14 см	шт.	2
6.	Бинт еластичний завширшки 15 см, завдовжки від 5 м	шт.	2
7.	Бинт еластичний самофіксуючий завширшки 10 см, завдовжки від 4 м	шт.	2
8.	Лейкопластир на тканинній основі завдовжки від 5 м, завширшки 3-5 см	шт.	1
9.	Трикутна пов'язка (типу косинка) неадгезивна, з поліестеру розміром від 130 × 90 × 90 см	шт.	1
10.	Рукавички медичні оглядові нітрилові нестерильні (розмір М та L)	пара	4
11.	Термоковдра на поліетиленовій основі завширшки від 160 см, завдовжки від 210 см	шт.	2
12.	Термоковдра на поліетиленовій основі багатошарова, вакуумована завширшки від 230 см, завдовжки від 200 см	шт.	1
13.	Термоковдра з хімічними зігріваючими елементами	шт.	1
14.	Шина іммобілізаційна гнучка завширшки від 10 см, завдовжки від 90 см	шт.	2
15.	Захисний жорсткий щиток на око	шт.	2
16.	Пов'язка гідрогелева стерильна, розміром від 20 × 20 см	шт.	4
17.	Ножиці для розрізання одягу і взуття (атравматичні) завдовжки від 18 см	шт.	1
18.	Ноші м'які	шт.	1
II. Інше			
19.	Маркер водостійкий для нанесення інформації синього або чорного кольору	шт.	1
20.	Картка постраждалого (встановленого зразка)	шт.	2
21.	Футляр аптечки	шт.	1

Примітка:

¹ Пара оклюзійних торакальних пов'язок (наліпок) на гелевій основі включає 2 наліпки з клапаном або одну наліпку з клапаном та одну — без клапана.

- гемостатичний бинт (спеціальний бинт, просочений речовиною, що сприяє згортанню крові);
- назофарингеальний повітропровід (для забезпечення прохідності дихальних шляхів);
- оклюзійна наліпка (для герметизації поранень грудної клітки);
- термоковдра (для запобігання переохолодженню пораненого);
- медичні рукавички (для захисту особи, яка надає допомогу);
- атравматичні ножиці (для розрізання одягу та екіпірування);
- картка пораненого (для фіксації інформації про постраждалого та надану допомогу);
- перманентний маркер (для позначення часу накладання турнікету та іншої важливої інформації на картці пораненого).

Потрібно зазначити, що ІФАК не призначений для довготривалого лікування, а лише для забезпечення першої допомоги до прибуття медиків.

І тут доцільно більш детально розглянути склад військової аптечки стандарту ІФАК з рекомендаціями фахівців для найбільш ефективного використання в процесі надання допомоги на полі бою.

Отже, аптечка тактична повинна бути укомплектована наступним чином:

- джгут-турнікет

Турнікет призначений для зупинення або значного зниження масивної кровотечі і є одним з основних елементів тактичної аптечки (Рис. 1). За військовим стандартом, їх має бути два — один всередині аптечки та інший зовні, щоб бути легко доступним; проте для цивільного населення це не є обов'язковим.

Наразі існує кілька основних типів джгутів, а саме:

- есмарха (застарілий і вже не входить до складу тактичних аптечок).
- стрічковий (SWAT-T) та спеціалізовані турнікети (CAT Gen 7, SOFT-T, SAM Tourniquet).

Є турнікети виробництва України, такі як СІЧ або ПІТОН гарної якості, але на жаль,

виробництво цих джгутів у м. Чернігові зараз припинено (Рис. 1).

- компресійний бандаж

Бандаж застосовується для того, щоб туго перев'язати рану та зупинити кровотечу. Його використовують у випадках, коли поранення не викликало масивної втрати крові, і нема потреби накладати турнікет або вже після того, як турнікет було накладено. Бандажі є у різних розмірах, зазвичай 4 або 6 дюймів. Рекомендується обирати бандаж розміром 6 дюймів, проте в обох випадках вони підходять для включення до тактичної аптечки.

В цілому найпопулярнішими моделями для комплектації військової аптечки НАТО є:

- CAT gen 7 (виробник North American rescue);
- CAT gen 6 (виробник North American rescue);
- SOF TT (виробник North American rescue);
- TM Tourniquet (виробник Combat medical systems);
- SAM XT (виробник SAM Medical).
- гемостатичний бинт

Гемостатичні засоби застосовуються для зупинки кровотечі в глибоких ранах або в областях, де застосування турнікету є неможливим. Гемостатики можуть мати різні варіанти виконання — порошкові, поршневі або марлеві. Серед них найзручнішим вважається гемостатичний бинт, оскільки, на відміну від гранульованих засобів, він не втрачає свої властивості під впливом вітру чи дощу, і його легко використовувати навіть в стресових умовах (

Фахівці рекомендують для комплектації тактичної аптечки використовувати наступні моделі: Combat Gauze Z-Folded (виробник QuikClot); Z-Medica EMS Rolled, Gauze (виробник QuikClot); Rapid Z-Fold Gauze, (виробник Celox); Hemostatic Wound

Dressing, (виробник Celox).

- назофарингеальний повітровід

Внаслідок важких поранень у постраждалого можуть виникнути труднощі з диханням, такі як западання язика внаслідок повної або періодичної втрати свідомості або неповна прохідність дихальних шляхів. Для відновлення дихання (і забезпечення його далі) використовується назофарингеальний повітропровід.

Для цього доцільно використовувати: Nasopharyngeal Airway Dynarex (виробник MedSource); Повітропровід назофарингеальний (виробник Medicare).

- оклюзійна наліпка

Поранення легенів, називається пневмотораксом. При втраті герметичності грудної клітки, дихання постраждалого ускладнюється або стає неможливим зовсім. Невідкладна допомога при пневмотораксі полягає у негайному відновленні герметичності грудної клітини за допомогою оклюзійної пов'язки.

Фахівці рекомендують наступні моделі:

Occulsive Chest Seals (виробник Foxseal); HyFin Vent Chest Seal Twin Pack (виробник North American Rescue); DualSeal Chest Seal Two-Pack (виробник H&N Medical Corporation); Chest Seal Combo Pack, (виробник Beason Medical).

Кров, крім функції перенесення кисню, також відіграє важливу роль у терморегуляції нашого організму. Тому навіть після зупинки кровотечі постраждалий залишається у небезпеці, оскільки може стати жертвою гіпотермії. Для підтримки тепла тіла застосовують рятувальні ковдри (термоковдри), які відбивають теплове випромінювання організму.

До кращих моделей термоковдр по-

Турнікет CAT Gen 7

Турнікет SOFT Gen 5

Турнікет SAM XT

Рис. 1. Різні види джгутів-турнікетів

трібно віднести: Tatonka Rettungsdecke TAT (виробник Tatonka); ZARYS Emergency blanket (виробник ZARYS); Salewa Rescue Blanket (виробник Salewa).

- спеціальні медичні приладдя

Спеціальні медичні приладдя є основною складовою та обов'язково входять до тактичної аптечки за стандартом IFAK. У критичних ситуаціях швидка медична допомога може залежати від того, наскільки наявне необхідне обладнання та інструменти. Зважаючи на критичну необхідність, до аптечки слід додати: атравматичні ножниці, рукавички, маркер, голку декомпресійну та армований скотч.

Незалежно від того, що спеціальне медичне обладнання повинно завжди бути під рукою, ключовим є вміння його правильно використовувати. Тому перед використанням будь-якого медичного приладдя важливо пройти підготовку та навчання, щоб збільшити шанси на успішне порятунк життя пацієнта. Також необхідно пам'ятати, що спеціальне медичне обладнання повинно періодично перевірятись на пошкодження та технічну готовність до використання. Відповідальне ставлення до цього може допомогти уникнути небажаних наслідків та забезпечити максимальний ефект використання медичного обладнання в екстремальних ситуаціях.

Цивільним особам дозволяється додавати до аптечки медичні засоби, яких за протоколами військової медицини там не має бути. В першу чергу, це стосується медикаментів, які власники мають індивідуальну потребу (наприклад, інсулін для діабетиків). Однак, також існує загальний список корисних медичних засобів, які можуть бути включені до аптечки. Це хлоргексидину біглюконат, пластр медичний на нетканій основі, шприц одноразовий, фізрозчин ампули 5 мл; пластр медичний на тканинній основі.

Проте, військовим рекомендується використовувати незмінний склад індивідуальної аптечки. Це обумовлено тим, що допомогу надають з використанням аптечки пораненого, і стандартизація її вмісту сприяє швидшому наданню допомоги [11].

Висновки

1. Забезпечення військовослужбовців аптечками та їх постійне доукомплектування і високий рівень теоретичних знань і практичних навичок забезпечує максимальне наближення надання повноцінної домедичної допомоги та збереження життя і здоров'я в екстремальних умовах бойових дій.
2. Впровадження інноваційних номенклатур при комплектуванні аптечок в процесі надання домедичної допомоги та невідкладної і екстреної медичної допомоги в діяльності тактичної медицини істотно підвищить своєчасність, доступність і повноту її надання, підвищить виживаність поранених і хворих у зонах бойових дій і важкодоступних місцях, наблизить їх до європейських і світових стандартів.

Література

1. Барміна Г. Військово-медична доктрина: Україна терміново потребує стратегічного документа. <https://www.apteka.ua/article/333420>
2. Shapira SC, Adatto-Levi R, Avitzour M, Rivkind AI, Gertsenshtein I, Mintz Y. Mortality in terrorist attacks: a unique modal of temporal death distribution. *World J Surg.* 2006; 30 (11): 2071-2077. doi: 10.1007/s00268-006-0048-y..
3. Army Tactical Combat Casualty Care (TCCC): Основні принципи тактичної допомоги пораненим у бою. <https://tccc.org.ua/guide/introduction-to-tccc>
4. Білий В.Я., Верба А.В., Бадюк М.І., Жаховський В.О., Лівінський В.Г., Слабкий Г.О. та ін.. Актуальність «платинової хвилини» та «золотої години» для сучасної системи лікувально-евакуаційних заходів // *Здоров'я нації.* — 2016. — №4 (40). — С. 19-25.
5. Сирота В.Ю., Зуєва С.В. Що повинно бути в домашній аптечці. <https://online-apteka.com.ua/ua/chto-dolzno-byit-v-domashnej-aptechke.html?srsItd>
6. Вміст індивідуальної військової аптечки для солдата ЗСУ. <https://kamber.ua/vmist-individualnoi-viiskovoi-aptechky-dlia-soldata-zsu/#:~:text=>
7. Наказ Міністерства оборони України №506 від 24.07.2024 «Про затвердження Переліків лікарських засобів та медичних виробів, якими забезпечується особовий склад сил без-

- пеки і сил оборони для надання тактичної догоспітальної допомоги». — Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 01.08.2024 за № 1171/42516.
8. Наказ Міністерства оборони України №296 від 09.05.2025 «Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Міністерства оборони України». — Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 20.05.2025 за № 769/44175.
9. Що таке тактична аптечка: комплектація за стандартом. [https://tacmed.ua/post/taktychna-aptechka#:~: text](https://tacmed.ua/post/taktychna-aptechka#:~:text=)
- References**
1. Barmina G. Military medical doctrine: Ukraine urgently needs a strategic document. <https://www.apteka.ua/article/333420>
 2. Shapira SC, Adatto-Levi R, Avitzour M, Rivkind AI, Gertsenshtein I, Mintz Y. Mortality in terrorist attacks: a unique modal of temporal death distribution. *World J Surg.* 2006; 30 (11): 2071-2077. doi: 10.1007/s00268-006-0048-y..
 3. Army Tactical Combat Casualty Care (TCCC): Basic principles of tactical care of the wounded in battle. <https://tccc.org.ua/guide/introduction-to-tccc>
 4. Bily V.Ya., Verba A.V., Badyuk M.I., Zhakhovsky V.O., Livinsky V.G., Slabky G.O. etc.. The relevance of the “platinum minute” and “golden hour” for the modern system of medical and evacuation measures // *Health of the Nation.* — 2016. — No. 4 (40). — P. 19-25.
 5. Sirota V.Yu., Zueva S.V. What should be in a home first aid kit. <https://online-apteka.com.ua/ua/chto-dolzno-byit-v-domashnej-aptechke.html?srsIid>
 6. The contents of an individual military first aid kit for a soldier of the Armed Forces of Ukraine. [https://kamber.ua/vmist-indyvidualnoi-viiskovoi-aptechky-dlia-soldata-zsu/#:~: text](https://kamber.ua/vmist-indyvidualnoi-viiskovoi-aptechky-dlia-soldata-zsu/#:~:text=)
 7. Order of the Ministry of Defense of Ukraine No. 506 dated 07/24/2024 “On approval of the Lists of medicines and medical devices provided to the personnel of the security forces and defense forces for the provision of tactical pre-hospital care”. — Registered with the Ministry of Justice of Ukraine on 08/01/2024 under No. 1171/42516.
 8. Order of the Ministry of Defense of Ukraine No. 296 dated 05/09/2025 “On amendments to certain regulatory legal acts of the Ministry of Defense of Ukraine”. — Registered with the Ministry of Justice of Ukraine on 05/20/2025 under No. 769/44175.
 9. What is a tactical first aid kit: standard equipment. [https://tacmed.ua/post/taktychna-aptechka#:~: text](https://tacmed.ua/post/taktychna-aptechka#:~:text=)

*Вперше надійшла до редакції 24.08.2025 р.
Рекомендована до друку на засіданні
редакційної колегії після рецензування*